

הצלחת השיחות בין ארה"ב לאיראן תלויה ביכולת לסגור פערים בלתי אפשריים

written by אלי קלוטשטיין | 08.04.2025

ההכרזה של הנשיא דונלד טראמפ ביום שני בבית הלבן כי בסוף השבוע יפתח משא ומתן עם איראן על תוכנית הגרעין לא צריכה להיתפס כהפתעה. הרי כבר מאז כניסתו לתפקיד מבהיר המנהיג האמריקני כי שיח הוא הנתב המועדף עליו לבלימת שאיפותיה של טהרן להתחמש בנשק גרעיני, וכי בעיניו האפשרות הזו קודמת למתקפה ולמלחמה עם הרפובליקה האסלאמית.

ההפתעה אולי קשורה למעמד שבו השמיע טראמפ את הדברים: בתום פגישה בהולה, שנקבעה כמעט מרגע לרגע, עם ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו. סביר להניח שכאן בארץ היו מעוניינים יותר לשמוע את הצד המאיים של טראמפ, ופחות את זה שמבקש לרצות את האיראנים. הסיכונים הגלומים בתהליך הזה לא פשוטים מבחינתנו, שכן ארה"ב יכולה להעניק ויתורים לאיראן שלא נאהב. בה בעת, ככל הידוע כעת יש עדיין די זמן לפני שאיראן תהפוך לגרעינית כדי למצות את תהליך ההידברות, עוד לפני שיהיה צורך נואש בתקיפה מהירה על מתקני הגרעין שלה.

חשוב לציין גם שההצהרה האמריקנית על פתיחת המשא ומתן לא בהכרח מלמדת דבר על סיכויי ההצלחה של התהליך. נראה שגם טראמפ עצמו הכיר בכך, כשהבהיר שאם הדיונים ייכשלו ארה"ב "תעשה את מה שנחוץ". הוא הוסיף כי "איראן תהיה בסכנה גדולה" אם שתי המדינות לא יגיעו להסכם, מה שמרמז מצד אחד על המשך ההכנות הצבאיות של ארה"ב, ובמקביל על המנופים שווינגטון תנסה להשתמש בהם כדי לכופף את האיראנים להיענות לדרישותיה.

זו נקודה חשובה, שכן בניגוד להצהרות האיראניות בתקופה האחרונה, לאחר שטהרן הבהירה כי לא תהיה מוכנה לשבת לשולחן המשא ומתן תחת לחץ ובמצב הנוכחי ארה"ב כלומר, תחת עיצומים כלכליים כבדים ואיום צבאי, בעמדה שבראיתה אינה מכבדת אותה ארה"ב היא בכל זאת ניאוטה לפתוח בשיחות. משמעות הדבר היא שהלחץ כן עושה את שלו. גם אם מדובר בניסיון נוסף של האיראנים למשוך זמן, הרי שבניגוד להערכות קודמות של פרשנים, פניו של המנהיג עלי ח'מינאי עדיין לא למלחמה בכל מחיר.

השינוי הזה גם מסתדר עם מגמת המאמצים השקטים שנוקט הממשל האיראני בשבועות האחרונים, כאשר הוא מוריד את גובה הלהבות מול ארה"ב: משתיק קולות מאיימים וסיסמאות כגון "מוות לארה"ב", וכן מחוות כגון דגלים אמריקניים שרופים; מאפשר למיליציות בעיראק לדון בפירוקן; מניח להדליף ידיעות כגון נסיגה של כוחות משמרות המהפכה מתימן, ועוד.

בניתוח סיכויי הצלחת המחיר של המשא ומתן בולטת מחלוקת מהותית: שני הצדדים טרם

הצליחו להגיע להסכמה על המסגרת של השיחות ואופיין, כך שעוד יותר קשה לראות כיצד יגיעו להסכמות על המהות. טראמפ עצמו הכריז קבל עם ועולם כי ביום שישי יתקיימו שיחות ישירות עם איראן, לראשונה מאז פרישתה מהסכם הגרעין, אך בטהרן הגיבו מיד ואמרו כי המשא ומתן שייפתח בעומאן יהיה עקיף. גם אם גורמים איראניים, ככל הנראה ברשות ההנהגה, הדליפו לנוי-יורק טיימס כי אם השיחות העקיפות יתנהלו היטב ניתן יהיה לעבור לדיונים פנים אל פנים [?] הרי שיש כאן מחלוקת מהותית.

טראמפ, כפי שהבהירו אנשיו המקורבים לו שדיברו עם עיתונים בארה"ב, מעוניין בשיח ישיר מכמה סיבות: הוא סבור שדיונים באופי כזה יוכלו להגדיל את סיכויי ההצלחה של המשא ומתן, למנוע אי הבנות שיכולות "להיבלע בתרגום" של המתווכים, ובעיקר יסכלו את הרצון של איראן למשוך זמן על ידי העברת מסרים איטית ומייגעת. כאיש עסקים שככל הנראה כבר ניהל משא ומתן אחד או שניים, הוא מכיר את הדינמיקה וההתנהלות, ויודע מה היתרונות והחסרונות של כל אחת מהשיטות הללו. אלא שהאיראנים בינתיים לא זזים מהעמדה שלהם על דיונים עקיפים תחילה, כפי שגם הבהירו אותה לנשיא במכתבם בשבוע שעבר.

נוסף על כך, לא ברור עדיין במהיתמקדו הדיונים. אף שטראמפ דיבר בחדר הסגלגל רק על תוכנית הגרעין, לאמריקנים יש אינטרס שהשיחות יתמקדו גם בנושאים הקשורים ליכולות הבליסטיות של איראן ולכספים שהיא מעבירה למימון טרור ברחבי העולם. האיום הישיר העיקרי של תוכנית הגרעין על ארה"ב קשור בפיתוח טילים בליסטיים בין-יבשתיים שיוכלו להגיע לגבולותיה. בניית יכולת כזו היא תולדה של תוכנית החלל והטילים של טהרן [?] כך שושינגטון מוכרחה לעצור את התוכנית הזאת כדי למנוע סכנה לארה"ב גופא. נוסף על כך, ארגוני הטרור שממנת טהרן מאיימים על מטרות מערביות, ובכללן אמריקניות. אם ארה"ב תבטל את העיצומים על איראן, יהיה לרפובליקה האסלאמית יותר כסף להעביר למערך השלוחים שלה, ואלה יוכלו לסכן אזרחים אמריקנים בארצות שונות.

משחק שחמט מורכב

כדי לדבר על המהות, אם כן, האמריקנים והאיראנים עוד צריכים לצלוח כמה מכשולים. לאחר שכבר יגיעו לדיונים על העניין עצמו [?] מה שבהחלט צפוי והגיוני, שכן אחרת לשם מה בכלל לטרוח להגיע לעומאן? [?] יידרשו שני הצדדים לבדוק אם קיים מרווח תמרון שבו ההידברות תוכל להוביל להסכמות שמקובלות על כולם. במילים אחרות, האם דרישות המינימום של האמריקנים יכולות לפגוש את המקסימום שטהרן מוכנה לתת? טראמפ הרי הצהיר שמטרתו בדיונים היא להביא לפירוק מוחלט של תוכנית הגרעין האיראנית, ולא בטוח שזה משהו שמשטר האייתוללות יכול לחיות איתו בשלום.

בין היתר, הצלחת התהליך הזה תלויה בזהות מי שיעמדו בראש המשלחות: מהצד האיראני כנראה יוביל את השיחות שר החוץ, עבאס עראקצ'י. זו דמות שלא ניתן לזלזל בה, והיא מכירה היטב את רזי המחשבה המערבית ואת האופן שבו יש להתנהל מולה, גם כדי למלא את מצוות

המנהיג העליון או בשביל לנסות למשוך זמן. מנגד, עראקצ'י כבר ספג ביקורת השבוע כאשר "מיהר", בראיית גולשים איראנים, להגיב לדברי הנשיא והסכים להגיע לדיונים בעומאן. לדעת מבקריו, היה צריך עראקצ'י לתת לטראמפ "להתבשל" זמן רב יותר לפני שהסכים ללכת כברת דרך מולו.

מהצד השני כנראה יעמוד השליח המיוחד של הנשיא טראמפ למזרח התיכון, סטיב ויקטוף. השליח, שבעניינים רבים מייצג את הממשל אפילו יותר ממזכיר המדינה מרקו רוביו, הפגין בחודשים שחלפו מאז כניסתו לתפקיד כי הוא משתייך לאגף היוני יותר בממשל ביחס לאיראן, ופחות מזדהה עם העמדות התוקפניות של רבים ממקורביו של טראמפ. אם הוא יוביל את השיחות, זה עשוי להיות סימן פחות טוב מבחינת ישראל. אומנם זה לא אומר שהוא יגיע בהכרח להסכם גרוע, דמות ההסכם מ-2015, אך בכירים בווישינגטון ובירושלים נדרשים לעמוד על המשמר שהוא לא יסכים לויתורים מדי בעמדה האמריקנית.

זו ככל הנראה הייתה, בין היתר, מטרת הנסיעה של נתניהו לארה"ב: ראש הממשלה ודאי ביקש לדון עם טראמפ על קו מוסכם של שתי בעלות הברית ביחס לאיראנים, ולהגיע איתו להבנה על אופי הדרישות והויתורים האפשריים במסגרת המשא ומתן. נתניהו גם צפוי היה להציג לנשיא את הטענה שלא ניתן להסתפק בפירוק תוכנית הגרעין לזמן מוגבל, כמו בהסכם הקודם ב-2015, ולדאוג לכך שכל הסכם יבטיח כי היא לא תפעל גם אחרי תקופת כהונתו של טראמפ. יחד עם צוותיהם, שני המנהיגים בוודאי דנו במנגנונים ובאמות המידה שיוודאו כי האיום האיראני יחלף מהעולם לחלוטין, ולא יצוף מחדש בעוד חמש או עשר שנים.

הרי אם האיראנים "ישחקו את המשחק" ויסכימו לזרום עם הדרישות האמריקניות, מבחינתם עליהם רק לוותר על התוכנית בזמן הקצר. המשטר האיראני בינתיים מחזיק מעמד ולא מתמוטט, ואילו האמריקנים מחליפים נשיא כל כמה שנים. סבלנות היא שם המשחק בשביל טהרן, ועצם היותה על הקצה, מדינת סף אמיתית, מאפשרת לה להמתין ו"להקפיא מצב" עוד כמה שנים כדי שתגיע לארץ המובטחת תחת נשיא אמריקני אחר, שפחות יתעניין בסכנה הזאת. הפזיזות היא מן השטן, ואת הלקח הזה אולי למדו האיראנים בעקבות מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר, שהייתה הוכחה נוספת למה שדחיקת הקץ יכולה לעשות לתוכניות שנבנו בקפידה.

במשחק השחמט הזה, ניצחון איראני יכול להתבטא לפיכך גם בתיקו. האמריקנים הם אלה שמוכרחים במסגרת הדיונים להגיע לניצחון מוחלט, למצב שבו תוכנית הגרעין מתפרקת ולא תוכל להוות עוד סכנה גם בעתיד. עם זאת, לא ברור אם וויטקוף וטראמפ ² שמעוניינים להציג הישג בינלאומי, אחרי שבינתיים לא הצליח להפסיק את המלחמות בעזה ובאוקראינה ³ יחזיקו מעמד בעמדתם וידבקו בה עד הסוף המר.

אם הם יתפשרו ויסכימו רק לדחות את הקץ של הגרעין האיראני, אחד הדברים שהם יכולים לנסות, הגזר שיציעו לישראל, הוא "פיצוי" אפשרי בדמות אמצעים צבאיים שיוכלו לאפשר לה לעשות את העבודה לבד ביום מן הימים. פצצות מיוחדות, מטוסים חמקניים, מטוסי תדלוק ועוד

אמצעים כאלה יכולים לעלות על השולחן כסוכרייה לישראל, שתצא מהמשא ומתן מקופחת, ובוודאי תתהה אם עליה להמרות את פי הנשיא ולפעול לבדה נגד האיראנים.

אלא שדווקא כעת קיים חלון הזדמנויות טוב לתקיפה על איראן, וגם מבחינת ארה"ב תהיה זו החמצה לא לנצל אותו. טהרן פועלת לשקם את מערך ההגנה האווירי שלה, ואף התחילה בימים האחרונים להגדיל את מערכת המכ"מים סביב גבולותיה, אך בינתיים הוא עדיין פגוע ולא מהווה איום. אם נכונים הדיווחים שרכשה מטוסים מתקדמים מרוסיה, הרי שבעתיד יהיה ברשותה גם מערך קרבי מוטס שיכול להקשות יותר על תקיפה.

במקביל, ארה"ב ממשיכה ללחוץ על האיראנים באמצעים עקיפים דווקא לצורך המשא ומתן. קמפיין הלחץ המרבי, התקיפות הבלתי פוסקות בתימן, הדרישה לפירוק המיליציות השיעיות בעיראק, ואפילו לוח הזמנים שהוקצב לפירוק חיזבאללה (גם אם האמריקנים טענו שלא הציבו לוח זמנים כזה). צבירת הכוחות של צבא ארה"ב במזרח התיכון ובסביבותיו נועדו בין היתר כדי ללחוץ על האיראנים, אך במקביל ניתן יהיה כמובן להשתמש בכל הכוחות האלה לתקיפה. ספק אם יהיה קל לרכז כמות ואיכות כזו של כוחות בעתיד באזור.

את כל הדברים הללו זוכרים הנציגים של שני הצדדים, והם גם מודעים ללוח הזמנים הדוחק ולעובדה שיש גבול לסבלנות האמריקנית. בהקשר זה חשוב לציין שני תאריכים מהותיים שאולי תוחמים את המסגרת למשא ומתן: הראשון הוא הגעתה של קבוצת התקיפה של ארה"ב, בראשות נושאת המטוסים קארל וינסון, לאזור הים הפרסי. לפי ההערכות היא צריכה להשלים את מסעה מהמזרח הרחוק תוך כשבועיים ולהצטרף לקבוצת התקיפה של נושאת המטוסים הארי טרומן, מה שיאפשר לאמריקנים כוח אש מוגבר מאוד באזור, בטווחי זמנים קצרים יותר מהמראת הצי האווירי האסטרטגי שמוצב באי דייגו גרסיה.

התאריך השני הוא האולטימטום שהציב טראמפ לאיראנים: במכתב ששיגר לח'מינאי, לפי הדיווחים, הוא הקציב לדיונים על פירוק תוכנית הגרעין חודשיים. המכתב נשלח במרץ, ואם החישוב מתחיל מרגע שליחתו, הרי שנותרו לפקיעת תאריך היעד רק מעט יותר מחודש. אם המשא ומתן לא יתקדם עד לתאריך זה בקצב משביע רצון, תהיה לטראמפ כל הלגיטימיות וגם אפשרויות נרחבות להוציא לפועל מתקפה על הגרעין האיראני, שאולי אף תנטרל את האיום הזה אחת ולתמיד.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 8 באפריל, 2025.